

Idea a intencionální předmět / Intencionální předmět a „idea“

Intencionální model je myšlenkový model, sloužící 1) na jedné straně k pevnějšímu zacílení myšlenkových aktů k nějakému „tématu“, jímž v minulosti a zejména v nové době až dodnes nejčastěji bývaly tzv. reálné skutečnosti, ale zdaleka ne výhradně; dokonce lze říci, že filosofie se jako zvláštní disciplína myšlenkové práce ustavila právě na intencionálních modelech, které nebylo možno přímo spojit s reálnými předměty (natož je z nich odvozovat), totiž „čísla“ a geometrické útvary („obrazce“, které však nic reálného nezobrazovaly). Kromě toho 2) takový model právě jakožto „myšlenkový“, tj. myšlený, myšlením ustavený, ale nadále už od myšlení neodvislý, nýbrž naopak všechno další myšlení „ovládající“ a „normující“ (právě díky tomu je myšlení, aktivita tak proměnlivá a původně velmi těkavá, s to se k němu vždy znovu vracet jako k témuž, a také dost přesně rozlišovat, kdy se jako k témuž vztahuje a kdy se naopak vztahuje k modelu jinému, třeba jen v drobnostech odlišnému), může být jednak podrobován náročným analýzám a jiným druhům přezkoumávání, jednak stále do větší hloubky a také šíře propracováván, tj. původně jednoduchý může být postupně nahrazován stále složitějšími modely, zejména pak tím, že je uváděn do nových a nových souvislostí za pomoci pojmů (což je třeba rozvést podrobněji). To pak už není záležitost pouhé konstituce či konstrukce příslušného modelu, ale zapojení tohoto modelu do systematických souvislostí, tj. budování celé „teorie“, v níž takový model – spolu s mnoha jinými – má své platné místo. Nej názornějším a snad nejpřesvědčivějším příkladem takového vybudování celé teorie resp. celé speciální disciplíny, v níž se původně poměrně jednoduchému modelu dostává přímo ústředního postavení, je taková trigonometrie jako teoretická disciplína, která náleží do geometrie spolu s jinými obdobnými disciplínami (např. s naukou o kuželosečkách, která ovšem v jistém směru náleží spíše do stereometrie, atd.). Když byl poprvé pojmově uchopen trojúhelník (a to zprvu pravoúhlý), bylo ještě daleko dokonce jen k tušení, že by se na tomto základě mohla rozvinout celá komplikovaná disciplína, v níž se postupně a podle okolností či souvislostí dostává slovu „trojúhelník“ stále nových významů, které musí být jakoby objevovány, nikoli tedy svévolně vymyšleny. Teprve zkušenost s takovým budováním celé disciplíny nás učí pochopit, že myšlenkový model, tj. v tomto případě intencionální předmět (objekt), nelze platně ztotožňovat s tím, čemu se tradičně (ale bez náležitého rozlišování a upřesňování) říkalo „ideální obrazec“ či „útvár“. „Idea“ – např. obecného nebo pravoúhlého atd. trojúhelníku – zůstává po věky „táž“ (a v tomto případě dokonce jakoby „neměnná“), ale míněna může být mnoha nejrozličnějšími myšlenkovými modely právě podle toho, v jakých souvislostech je „míněna“ či „zkoumána“, tj. v souvislostech s kterým jinými modely, ale i jinými „ideami“ atd.

(Písek, 070706-1.)